

A társadalmi szervezetek értelmezési keretei a büntetés-végrehajtásban

Tanulmányomban rövid fogalmi áttekintést kívánok nyújtani a társadalmi szervezetek börtönökhöz kötődő értelmezési kereteiről, továbbá vázlatosan szeretnék rámutatni a szervezetek közelmúltját meghatározó tendenciákra. A büntetés-végrehajtás több értelemben is zárt világ, ami leképeződik a szervezet igazgatási, működési és ellenőrzési mechanizmusában, valamint szervezeti kultúrájában egyaránt. Éppen ezért érdekes kutatási terület – akár történeti, jogi vagy kriminológiai szempontból – a külső, nem állami aktorok megjelenése a börtönök falain belül, és azok hatása a működésre, illetve ezzel összefüggésben a büntetőpolitika alakulásának vizsgálata.

Az elmúlt évtizedek szakpolitikai vitáiban a nem állami szereplők térnyerésének kérdése elsősorban a büntetés-végrehajtási rendszerekbe beáramló *piaci szereplőkre* fókuszált. Ennek oka a kérdés súlyos politikaelméleti és ideológiai vetülete (az erőszak monopóliumának kérdése, az állam szerepe, annak átértékelődése), és nem mellesleg az óriási pénzügyi vonzata is. Bár a piaci szereplők intenzív térnyerése (például a magánbörtönök esetében) elsősorban az angolszász országokra jellemző, a téma mégis fokozott nemzetközi figyelmet kapott. Részben a fentiekben említett elméleti dilemmák miatt, illetve annak okán is, hogy az ezt lehetővé tevő társadalompolitikai folyamatok, közpolitikai reformok – eltérő intenzitással ugyan – az európai országok mindegyikében elindultak.

A nem állami szereplők másik vizsgálati iránya a büntetés-végrehajtás körül megjelenő *társadalmi szervezetekre* összpontosít. A társadalmi szervezetek szerepe és tevékenysége sokkal szélesebb skálán mozog, mint a piaci szereplőké, történetiségük több száz évre nyúlik vissza. Az elmúlt évtizedekben azonban komoly változás figyelhető meg a szervezetek finánciális hátterében, a szervezettípusok által betöltött szerepek jelentőségében. A büntetés-végrehajtási rendszerek körül működő társadalmi szervezetek átértékelődését eredményező folyamatok ugyanabba az elméleti keretbe ágyazhatók, mint amelyek a piaci szereplők megjelenését és fokozott térnyerését is lehetővé tették.

Mindenekelőtt fontos azonban látni, hogy a „társadalmi szervezetek” egy gyűjtőfogalom, amibe beletartoznak a nonprofit szervezetek (mely szintén gyűjtőfogalom), így a klasszikus civil szervezetek, magánalapítványok, egyesületek, az érdekképviseletek, például a szakszervezetek, a szakmai munkáltatói érdekképviseletek, valamint a közalapítványok és a nonprofit gazdasági társaságok is. De a társadalmi szervezetek fogalmába sorolhatóak még az egyházak és tágabb értelemben a politikai pártok is. A büntetés-végrehajtásban betöltött szerepük szempontjából a társadalmi kontrollszervezetek, az egyházak, a szakszervezetek és a klasszikus civil szervezetek a leginkább relevánsak.

A társadalmi szervezetek szerepét befolyásoló közpolitikai folyamatok

A következőkben rövid betekintést szeretnék nyújtani azokba a társadalompolitikai, közigazgatási folyamatokba, melyek meghatározták az elmúlt évtizedek társadalmi szervezetekre érvényes tendenciáit. A társadalmi szervezetek börtönök körüli szerepének alakulását jelenleg is meghatározó folyamat az 1970-es évek végén, 80-as évek elején megjelenő angolszász eredetű közigazgatási reformokhoz köthető.

A jóléti államok válságára válaszként megjelenő „új közmenedzsmentnek” is nevezett közigazgatási paradigma elsőként Amerikában, Angliában, Ausztráliában, Új-Zélandon hozott gyökeres változást az igazgatás teoretikus hátterében és intézményi struktúrájában; a kilencvenes évektől azonban az OECD szinte minden államában meghatározó iránynak tekinthető.¹ Az új közmenedzsment egyik fő ideológusa, Christopher Hood, 1991-ben megjelent tanulmányában négy fő igazgatási trendet vázol fel, melyek alapvetően határozzák meg az elmúlt évtizedek fejlesztési irányait:²

- I. *Lassítani kell, illetve vissza kell fordítani az állam növekedését és kiadásait;*
- II. *Fejleszteni kell a privatizációs, illetve kvázi privatizációs folyamatokat a közszolgáltatások terén;*
- III. *automatizmusok (információ-technológiai innovációk) fejlesztése a közszolgáltatások előállításában és terjesztésében;*
- IV. *kormányzati együttműködésekre, szakpolitikai tervezésre és döntéshozatalra fókuszálva erősebb nemzetköziség felé való elmozdulás.*

A fentiekben felvázolt fő trendek az egyes országokban eltérő hangsúlyokkal jelennek meg a gyakorlati alkalmazások terén (például a közigazgatásban megjelenő teljesítményértékelési rendszerek, piaci szolgáltatók fokozott megjelenése, PPP-konstrukciók, non-profit szféra térnyerése a közszolgáltatásokban).³ Az eltérő gyakorlatok ellenére az új közmenedzsment minden országban tetten érhető alapvető lényege a költségvetési kiadások csökkentésének igénye, az államapparátus leépítése, a szolgáltatói szemlélet és a fokozott piaci technikák beintegrálása az állam működési mechanizmusába. Nagyon leegyszerűsítve a mindent maga mögé utasító költséghatékony működés, és ennek érdekében a piaci szemlélet fokozott átvétele.⁴

Anglia példáján keresztül szemléltetve az új közmenedzsment hátterét, látni kell, hogy az 1980-as évek elejére az angol kincstári kiadások közel harmadát a társadalombiztosítás tette ki. A Thatcher-kormányzat egyik fő célkitűzése éppen ezért a jóléti szolgáltatóktól való „függőség kultúrájának” visszaszorítása volt.⁵

¹ Gruening 2001, 2., Hood 1991, 4.

² Hood 1991, 4–5.

³ Lásd: Hood 1991, 4–5., Hajnal 2004, 22–26., Gruening 2001, 18.

⁴ Gruening 2001, 16.

⁵ Crowson 2011, 492.

Az elképzelések megvalósításában tehát kiemelt szerepet szántak a nem állami szereplőknek is, így (kiemelten a szociálpolitika és az oktatáspolitikai intézményrendszerében) alapvetően építettek a civil szféra által képviselt professzionalizmusra, és nem mellelesleg az általuk megmozgatott önkéntességre egyaránt.

A nem állami szereplők megjelenésétől az állam tehát azt várta, hogy vállaljanak át olyan szerepeket, melyekre a szakpolitikai intézményrendszer nem tud költeni, vagy (költség) hatékonyan beavatkozni. A társadalmi szervezetek, pontosan a társadalmi beágyazottságuk miatt adományokat tudnak gyűjteni, önkénteseket képesek megmozgatni. Helyismeretüket és sok esetben jelentős szakértelmüket kihasználva olcsóbban, célzottabban, ezáltal hatékonyabban tudnak fellépni. Nem kötik őket tehát az állami szférára jellemző illetékességi és hatásköri korlátok, jóval rugalmasabbak időgazdálkodásban, szakmaiságban, mint a bürokratikus állami szervezetek. Így képesek ellensúlyozni az igazgatási diszfunkciókat. Kiemelkedő funkciójuk lehet az új igények, beavatkozási pontok felderítésében, továbbá hogy az állami politikával szemben/mellett szakmai alternatívákat képesek nyújtani. Képesek olyan társadalmi funkciót betölteni, ami hidat képez a politikai döntéshozók és a szakpolitikák társadalmi csoportjai között.

Nyilvánvaló, hogy ezeknek a szerepeknek és elvárásoknak a börtönök szempontjából releváns társadalmi szervezetek – jellegükből fakadóan – nem tudnak egyformán megfelelni. A közigazgatás reformja a civil szervezetek számára jelentette a legtöbb lehetőséget. Kritikai nézőpontból éppen ezért két fontos vizsgálati kérdés is felmerül:

- a) A tényleges szakpolitikai folyamatok mennyire teremtettek valós támogató környezetet ahhoz, hogy a fent vázolt szerepeknek a civil szervezetek meg tudjanak felelni? Milyen hatása volt a folyamatoknak a civil szektor összetételére, belső tagozódására, bevételi struktúrájára, illetve milyen szerepváltozásokat eredményezett?
- b) Ugyanazon folyamatok a különböző társadalmi szervezetekre milyen hatást gyakorolnak?

Az első felvetés a szakpolitikai döntések hatására, eredményességére, illetve következményére utal. A következőkben azonban a második felvetés néhány aspektusát próbálom röviden felvázolni.

A társadalmi szervezetek a börtönök vonatkozásában

Kontrollszervezetek

A *társadalmi kontrollszervezetek* gyökerei a német nyelvterületeken egészen a 16–17. század fordulójáig nyúlnak vissza. Széleskörű elterjedésük azonban csak a 19. század második felére tehető, és a polgári fejlődés velejárójaként jelenik meg Európában.⁶

⁶ Lőrincz 2002, 170.

A kontrollszervezetek jelentősége több szempontból is értelmezhető. A társadalompolitikai beágyazottságra építő, modern büntetőpolitikai ideológiákban megnyilvánuló társadalmi reintegrációs feladat nem kivitelezhető társadalmi kapcsolatok és *társadalmi nyilvánosság* nélkül.⁷ A börtön azonban a reintegrációs feladatok mellett az állam saját polgáraival szembeni erőszak alkalmazásának egyik legfontosabb megnyilvánulása és szimbóluma. A kontrollszervezetek jelentősége tehát elsősorban abban fogható meg, hogy (jogosítványok hiányában szimbolikusan is) *társadalmi felügyeletet gyakorolnak* az állami erőszakkal való visszaélés lehetőségével szemben.⁸ Azaz a büntető-igazságszolgáltatás intézményrendszerével szembeni bizalom fenntartásának, illetve a bizalmi deficit kezelésének és csökkentésének – így a *jogállami garanciákba vetett hit fenntartásának* alapvető eszközei.

Szerepük ma már inkább szimbolikusnak tekinthető, hiszen az államigazgatás formális eszközei mellett a börtönök falain belül egyre nagyobb volumenben megjelenő piaci és nonprofit szereplők már pusztán jelenlétükkel biztosítják a nyilvánosságot, és tevékenységük közvetett velejárójaként kontrollfunkciókat is ellátnak.

Egyházi szervezetek

A börtönök körüli *egyházi szervezetek* fogalmi kereteit sokkal nehezebb meghatározni, mint az elsőre látszik, a kifejezés jelentéstartalma ugyanis a jogi szabályozás és a civil társadalom fejlődésének országonként eltérő jellege miatt széles spektrumot fed le. Magában foglalhatja a klasszikus értelemben vett történeti *egyházakat*, kis-egyházakat, de az egyházaktól intézményileg független olyan civil szervezetek széles skáláját is, amelyeknek tagjai *vallási háttérű motivációval* rendelkeznek. Sokszor a szakirodalomban mindezeket a „*vallási háttérű szervezetek*” gyűjtőfogalom alá sorolják, így tehát ebbe a kategóriába a klasszikus egyházak mellett nagyon sokféle szervezet beletartozhat, akár direkt egyházi kötődés nélkül is.⁹ Fontos továbbá fogalmilag leválasztani a tág értelemben vett *vallási háttérű civil szervezetekkel* fenntartott kapcsolatot a *börtönlelkészi szolgálattól*, ami a legtöbb országban – így hazánkban is – már a 19. századtól külön jogintézményként szerepel.¹⁰

Az egyház szerepe történetileg nem elválasztható a nevelés eszméjétől, illetve a segítőszervezetek kialakulásától sem. A börtönökön belül tevékenykedő szervezetek jelentős részének ma is egyházi eredetű múltja van (főleg olyan országokban, ahol a szocialista rendszerek nem korlátozták az egyházi és alulról jövő társadalmi önszerveződést). Ezek a szervezetek a börtönök társadalmi kapcsolatainak és reintegrációs munkájának ma is nélkülözhetetlen elemei. Fontos azonban, hogy a klasszikus egyházi szervezetek, illetve a börtönlelkészség mind a hazai, mind a

⁷ Lőrincz 1996, 101–108.

⁸ Lőrincz 2002, 177.

⁹ Az angolszász – elsősorban amerikai – irodalom is gyakran mint motivációs háttér alapján felállított kategóriaként kezeli. Lásd: Yoon – Nickel 2008, 1.

¹⁰ Hajdú 2006, 33–36.

nemzetközi irodalmakban külön kutatási irányként jelenik meg. Ennek oka, hogy a tevékenységük hasonló jellege ellenére, valójában más – szervezeti működést meghatározó – tendenciák érvényesülnek, mint a klasszikus civil szervezeteknél. A téma irodalmi (főleg nem történeti jellegű, hanem a kortárs tevékenységre vonatkozó) feldolgozottsága még nemzetközi szinten is szerénynek tűnik, elsősorban az amerikai társadalomtudományi irodalmakban találkozhatunk kutatási eredményekkel.

Szakszervezetek

A szakszervezetek, illetve tágabb értelemben a fegyőrök önszerveződésének jelentősége nagyon eltérő képet mutat Európában. Nagyban függ az egyes országok politikai kultúrájától, társadalompolitikai modelljeitől, illetve a büntetés-végrehajtás intézményrendszerének szervezeti kultúrájától. Hazai szempontból talán kevésbé releváns, büntetőpolitikát befolyásoló szerepük elhanyagolható, de egy olyan országban (mint például Anglia), ahol a munkavállalói érdekképviseletek szerepe nem elhanyagolható, komoly közpolitikai szereplőként lehetnek jelen a büntetőpolitika alakításában. Sokat mondó adat, hogy az első, angol fegyőregyesületek már a 19. század közepén megjelennek (például Parkhurst 1851-ben, Dartmoor 1856-ban már bejegyzett fegyőregyesülettel bír). Így látható, hogy a fegyőrök szakmai, érdekvédelmi önszerveződése alig maradnak le a fogvatartottakra fókuszáló filantróp egyesületektől. A direkt munkavállalói érdekképviseletként létrehozott országos szintű szerveződés 1916-ra vezethető vissza, azonban a jelenlegi szakszervezet 1939-ben állt fel.¹¹

A civil és az egyházi háttérű szervezetekre irányuló kutatások elsősorban arra fókuszálnak, hogy mi a végzett tevékenység kimenete, eredménye, azaz mennyiben járulnak hozzá a fogvatartottak reintegrációjához, másodsorban arra, hogy a (költség)hatékonyság szempontjából, mennyire jelentenek adekvát alternatívát az állam számára (vagy azzal szemben). A szakszervezettekkel kapcsolatos „börtönkutatások” azonban a kontrollszervezetekhez hasonlóan sokkal „közpolitikaibbak”. A vizsgálatok elsősorban azt célozzák, hogy a szakszervezetek milyen hatással lehetnek a büntetőpolitika alakítására, illetve az egyes büntetőpolitikai döntések mögött mennyiben érhetőek tetten a kormányzat és a szakszervezetek politikai, hatalmi konfliktusai.

Példaként említhető az angliai fegyőrszakszervezet (Prison Officers Association –POA¹²) megközelítőleg 20 000 tagjának 24 órás sztrájkja 2007 augusztusában, amelyet a bértárgyalások befulladására adott válaszként kezdtek el. Ez azért is érdekes, mert 1994-től a fegyőrök sztrájkjogát törvényileg korlátozták, majd 2005-ben visszavonták a tiltó rendelkezést, helyette azonban életbe lépett a szakszervezetek részéről is elfogadott *önkéntes alapú, sztrájktól való tartózkodásra* vonatkozó megállapodás.¹³ Egy másik példa lehet az angol pártfogó felügye-

¹¹ Smethurst – Carter 2009, 451–453.

¹² Teljes nevén: The Professional Trades Union for Prison, Correctional and Secure Psychiatric Workers

¹³ House of Commons Justice Commitee (2009), 37.

lők sztrájkja, amit a pártfogó szakszervezet (National Association of Probation Officers – NAPO) és a közsféra szakszervezetének (UNISON¹⁴) pártfogó tagjai tartottak 2013-ban a kormány privatizációs tervei elleni tiltakozásul.¹⁵

A két példa csak kiragadott illusztráció, de egyrészt jól látható a munkavállalói szervezetek részéről meglévő fegyvertény a büntetőpolitika, illetve az intézményrendszer alakításában. Másfelől érthetővé teszi azokat a felvetéseket, melyek arra utalnak, hogy a börtönprivatizációs folyamatok a szakszervezetek pozíciógyengülését is célozzák.¹⁶ Ez egyben magyarázhatja a pártfogók heves ellenérzését is a szolgálat privatizációjával szemben. A szakirodalmakban jól nyomon követhető, hogy az állam bár alapvetően támaszkodik a társadalmi önszerveződések egyes formáira, ezzel párhuzamosan (értelemszerűen) tudatosan gyengíti a számára ellenérdekelt mozgalmakat.

1. ábra: Az adatok forrása:

Department for Business, Innovation & Skills – Office for National Statistics (2013)

A folyamatok megjelennek a szakszervezeti statisztikákban is. Jól látható, hogy a közigazgatási reformok és a nem állami szereplők térnyerésével párhuzamosan a szakszervezetek tagsága majd 70 éves mélypontra zuhan. A tendenciákat érdemes lesz összevetni a civil szervezetekre vonatkozó számokkal is.

A segítőszervezetek térnyerésének közelmúltja

A társadalmi szervezetek büntetés-végrehajtásban betöltött szerepének szempontjából talán a *klasszikus civil* szervezetek bírnak a legnagyobb relevanciával. Tevékenységük jellegére utalva karitás- vagy segítőszervezetként jelölik őket a

¹⁴ A szervezetnek több mint 1,3 millió tagja van.

¹⁵ A tüntetés sajtóját lásd: végjegyzet.

¹⁶ Flynn 2002, 62., Clifton – Comín – Díaz Fuentes 2002, 49.

szakirodalmak. A civil szervezetek ma már a nyugat-európai országok tága értelemzett büntetés-végrehajtási rendszereinek integráns részét képezik. Feladatkörüket nagyrészt az intézetek reintegrációs tevékenységéből vállalják át – így tipikusan oktatás, egészségügy, készségfejlesztés, egyéb szociális szolgáltatás stb. –, melyekben az állam csak bürokratikus korlátai mellett tud beavatkozni. Hazai szempontból a klasszikus civil szervezetek felértékelődő szerepe lehet aktuális felvetés, így a továbbiakban elsősorban a brit adatokra támaszkodva próbálok rövid áttekintés adni a nyugat-európai folyamatokról.

A karitászszerzetek európai gyakorlatának kezdetét az angliai kvéker Elisabeth Fry nevéhez köthetjük, aki 1813-tól kezdte látogatni a newgate-i női börtönt. Munkássága nyomán több szervezet is létrejött, így 1816-ban a „Ladies Association for the Improvement of Female Prisoners in Newgate”¹⁷. Kiterjedt angliai és nemzetközi karitatív tevékenységének hatására először 1819-ben Szentpéterváron alapítottak a kvékerek mintájára börtönegyletet. A cári kezdeményezésre alapított szervezet¹⁸ azonban inkább formálisan működött, tényleges beleszólása vagy reformeredményei nem voltak az orosz börtönügy terén.¹⁹ A későbbiekben már jelentősebb és tevékenységükben hatékonyabb egyesületek alakultak, így 1823-ban Amszterdamban, 1824-ben Koppenhágában, 1826-ban Düsseldorfban, 1846-ban Grazban.²⁰ A 19. század második felétől egyre erőteljesebben jelentek meg és terjedtek el a segítőszervezetek szerte Európában.

A civil szervezetek további fejlődésében (a büntetés-végrehajtás vonatkozásában) kiemelt szerepet játszott a fogvatartottak rehabilitációját középpontba helyező kriminológiai iskolák megjelenése is, amelyek tulajdonképp a szervezetek napjainkban is meghatározó szakmai, elvi alapjait teremtették meg. A Nyugat-Európában jelenleg is működő struktúrák kialakulása azonban paradox módon a pozitivisták ideológiát is támogató társadalompolitikai irány válságához köthető. Tulajdonképpen a jóléti államok válsága teremtette meg azokat a társadalmi, gazdasági, politikai feltételeket, amelyek a civil szervezetek börtönök körüli tevékenységének igazi felértékelődéséhez vezettek.

A brit adatokon keresztül jól látható jelenség, hogy a kezdetekben filantrop szándékkal megjelent szervezetek egyre inkább egy tudatos, a szakpolitikai döntéshozatal által támogatott és irányított folyamat hatására kerülnek abba a szerepbe, amit jelenleg is betöltenek. Bár a rendszer alapvetően épít az önkéntességre, fontos látni, hogy nem pusztán alulról jövő kezdeményezésként értelmezhető folyamatokról van szó, hiszen komoly kormányzati erőforrásokat szenteltek a civil szektor fellendítésére.²¹ A szektor támogatását és a végrehajtásba való beintegrálását támogató intézményrendszer (például a Home Office's Voluntary Service Unit) felépítése mellett azt is látni kell, hogy a szervezetek támogatására,

¹⁷ Bryans – Martin – Walker 2002, 52.

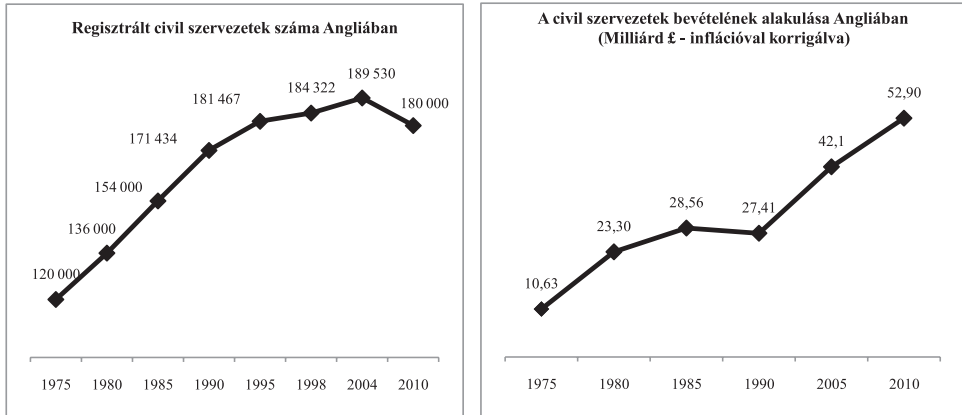
¹⁸ Попечительное о тюрьмах Общество

¹⁹ Kriukelytė 2012, 21–22.

²⁰ Schöps 2007, 2.

²¹ Bryans – Martin – Walker 2002, 13.

finanszírozására fordított kiadások is a többszörösére nőttek.²² A felmérésekből jól kiolvasható a szektor bővülése. A regisztrált civil szervezetek száma az 1970-es évek közepétől másfélszeresére nőtt, ennél azonban sokkal többet mond az az adat, hogy a bevételük összege még az inflációval korrigálva is közel ötszörösére emelkedett.

Az adatok forrása: NGO UK Project, *Non-Governmental Organisations 1945–97*

A szektor növekedését jellemzi, hogy az Egyesült Királyság munkaerőpiacán már a kilencvenes évek közepén több mint 6%-ot tett ki a civil szervezetek fizetett alkalmazottainak száma, ami nyugat-európai összehasonlításban nem is számított különösen kirívónak.²³

Az erőteljes állami ösztönző politika a büntetés-végrehajtási rendszerek terén érdekelt szervezetekre is érzékelhető hatással volt. Egy 2009-ben készített országos kiterjedésű nonprofit felmérés (National Survey of Third Sector Organisations) értékei alapján a „bűnelkövetők, néhai bűnelkövetők, illetve ezek családtagjaival való foglalkozást” fő tevékenységként 1 743 szervezet jelölte meg.²⁴ A fogvatartottak szociális háttéréből fakadóan azonban közvetett célcsoportként nagyságrendileg több tizenhatalcezer (18 380) nonprofit szervezet foglalkozik bűnelkövetőkkel. Sokat sejtető adat, hogy az országos szinten 21 ezer drog- és kábítószer-problémákkal foglalkozó szervezetből közel 14 ezer jelölte meg közvetett célcsoportjának a bűnelkövetőket és családtagjaikat. A fentiekben már említett erős állami támogató hozzáállás a bevételi struktúrában is nyomon követhető. A felmérések alapján a bűnelkövetőkkel foglalkozó szervezetek bevételének közel 60%-át állami támogatások teszik ki. Emellett a szervezetek fele kap egyéb állami, de nem költségvetési

²² Crowson 2011, 493.

²³ Bryans – Martin – Walker 2002, 20.

²⁴ Gojkovic – Mills – Meek 2011.

támogatást vagy normatívát (helyi szintű hivataloktól, helyhatóságtól).²⁵

A közel harminc éve elkezdődött folyamatok ütemét és a nonprofit szektor büntetőpolitikában betöltött szerepváltozását jellemzi, hogy 2008-ban (piaci szereplőkkel konzorciumban) a civil szervezetek már komplett börtönök üzemeltetésére is sikerrel pályáztak. A nyugat-európai államokban a neoliberais gyakorlatok eltérő intenzitással jelentek meg, így nem lehet általánosítani a büntetőpolitika intézményrendszerére jellemző általános trendeket. Ennek megfelelően a civil szervezetek vonatkozásában is eltérő folyamatok figyelhetőek meg. A reformok jellege nagyban függ az egyes államok politikai rendszerétől, államfelfogásától és szociálpolitikai modelljeitől. Összességében elmondható, hogy a nyugati országokban a civil szféra jelentőségének általános felértékelődése tapasztalható, főleg az oktatási és szociális rendszerek – így a börtönökön belül végzett, elsősorban reintegrációs tevékenységek – terén.

Összegzés

A társadalmi szervezetek szerepvállalásának folyamatait tekintve jól látható, hogy az elmúlt évtizedek igazgatási folyamatai eltérő hatással voltak a börtönök tekintetében is a releváns szereplőkre. Az angliai adatokból jól nyomon követhető, hogy a nonprofit szektor fejlesztésére látványos állami erőforrásokat allokálnak, mely korlátozottan, de a hazai gyakorlatban is megfigyelhető. Az igazgatási reformok összességében felértékelik a társadalmi szervezeteket, azonban jelentősen torzítják is a szektor belső struktúráját.

Jegyzetek

<https://www.unison.org.uk/content/conNewsArticle/4054>

<http://www.opendemocracy.net/ourkingdom/james-davies/uk-justice-workers-walk-out-in-protest-against-privatisation>

<http://www.coventrytelegraph.net/news/coventry-news/probation-officers-coventry-warwickshire-strike-6275948>

<http://www.theguardian.com/society/2013/oct/18/probation-officers-vote-strike-protest-privatisation>

<http://www.bbc.co.uk/news/uk-24814889>

²⁵ Gojkovic – Mills – Meek 2011.

Irodalom

- BÖKÖNYI István (2001): *A magyar börtönlelkészség története 2000-ig, visszaállításának előkészítése, működésének tapasztalatai*. Börtönügyi Szemle, 2001/4, 73–80.
- BRYANS, Shane – MARTIN, Clive – WALKER, Roma (szerk.) (2002): *Prisons and the Voluntary Sector – A Bridge into the Community*. Waterside Press, Winchester.
- CLIFTON, Judith – COMÍN, Francisco – DÍAZ FUENTES, Daniel (2002): *Privatisation in the European Union: Public Enterprises and Integration*. Kluwer Academic Publisher, Dordrecht.
- CROWSON, Nicholas (2011): Introduction: *The Voluntary Sector in 1980s Britain*. In: Contemporary British History Volume 25, Issue 4, 2011. 491–498.
- FLYNN, Nick (2002): *Introduction to Prisons and Imprisonment*. Waterside Press, Winchester.
- GOJKOVIC, Dina – MILLS, Alice – MEEK, Rosie (2011): *Scoping the involvement of third sector organisations in the seven resettlement pathways for offenders*. Third Sector Research Centre Working Paper 57. University of Birmingham.
- GRUENING, Gernod (2001): Origin and theoretical basis of New Public Management. In: International Public Management Journal 4 (2001) 1–25.
- HAJDÚ Miklós (2006): *A börtönpsztoráció lehetőségei a büntetés-végrehajtásban*. Börtönügyi Szemle, 2006/1, 33–36.
- HAJNAL, György (2004): Igazgatási kultúra és New Public Management reformok egy összehasonlító esettanulmány tükrében. PhD értekezés, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/174/1/hajnal_gyorgy.pdf [Letöltve: 2013. március 10.]
- HILTON, Matthew – CROWSON, Nicholas (2011): *NGO UK Project. Non-Governmental Organisations 1945–97*. <http://www.ngo.bham.ac.uk/> [Adattáblák letöltve: 2013. december 28.]
- HOOD, Christopher (1991): *A Public Management for All Seasons?* Public Administration, Vol. 69 Spring, 3–19.
- HOUSE OF COMMONS JUSTICE COMMITEE (2009): *Role of the Prison Officer*. <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmselect/cmjust/361/361.pdf> Letöltve: 2012. december 14.]
- JENEI György (2006): Közintézményi reformok szemléleti háttere és fejlődési pályái az ezredfordulón. Köz-gazdaság, Vol. 1., No. 1., 81–95. <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/478/1/8-jenei.pdf> [Letöltve: 2013.március 10.]
- KRIUKELYTĚ, Erika (2012): *The Creation of Modern Prisons in the Russian Empire*. International Institute of Social History. Research Paper 48, 2012.
- LŐRINCZ József (2002): *A büntetés-végrehajtás civil kontrollja*. Belügyi Szemle, 2002/2–3, 167–184.
- LŐRINCZ József (1996): *Nyilvánosság. A büntetés-végrehajtás és a társadalom kapcsolata Németországban*. Börtönügyi Szemle, 1996/1 Budapest 101–108.
- MILLS, Alice – MEEK, Rosie – GOJKOVIC, Dina (2010): Exploring the relationship between the Voluntary Sector and the State in Criminal Justice. Third Sector Research Centre.
- SALAMON, M. Lester – ANHEIER, K. Helmut et al. (1999): *Global Civil Society-Dimensions of the Nonprofit Sector*. The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, Baltimore.

- SCHÖPS, Erich (2007): *Voluntary Prison Visitors and their Organisations in Western Europe*. http://visiteurs.prison.free.fr/1e-Intro+conclu-Eng-mars_2010.pdf [letöltve: 2013.augusztus 1.]
- SMETHURST, John B. - CARTER, Peter (2009): *Historical Directory of Trade Unions. Vol.6*. Ashgate Publishing, Farnham; 451-453.
- YOON, Jamie - NICKEL, Jessica (2008): *Reentry Partnerships: A Guide for States & Faith-Based and Community Organizations*. New York, Council of State Governments Justice Center.